

อพยยศัพท์

ยังมีศัพท์อีกจำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปรรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว

ศัพท์เหล่านี้เรียกว่า อพยยศัพท์ ๆ นี้ เป็นอุปสรรคบ้าง นิบาตบ้าง ปัจจัยบ้าง.

อุปสรรคนั้น สำหรับใช้นำหน้านามและกิริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ.

อุปสรรค

อติ	ยิ่ง	เกิน	ล่วง	
อธิ	ยิ่ง	ใหญ่	ทับ	
อนุ	น้อย	ภายหลัง	ตาม	
อป	ปราศ	หลีกเลี่ยง		
อปี หรือ ปี	ไกล	บน		
อภิ	ยิ่ง	ใหญ่	จำเพาะ	ข้างหน้า
อว หรือ โว	ลง			
อา	ทั่ว	ยิ่ง	กลับความ (ทำให้ตรงกันข้าม)	
อุ	ขึ้น	นอก		
อุป	เข้าไป	ไกล	มัน	
ทุ	ชั่ว	ยาก		
นิ	เข้า	ลง		
นินิ	ไม่มี	ออก		
ป	ทั่ว	ข้างหน้า	ก่อน	ออก
ปฏิ	เฉพาะ	ตอบ	ทวน	กลับ
ปรา	กลับความ (ทำให้ตรงกันข้าม)			
ปริ	รอบ			
วิ	วิเศษ	แจ้ง	ต่าง	
สิ	พร้อม	กับ	ดี	
สุ	ดี	งาม	ง่าย	

อุทาหรณ์

อติ

อติสุนทรโร ดี ยิ่ง เกิน อติทุกมติ ย่อมก้าวล่วง.

อธิ

อธิสกุภาโร สักการะยิ่ง อธิปติ นายใหญ่ อธิเสติ นอนทับ.

อนุ

อนุนายโก นายกน้อย อนุโซ ผู้เกิดในภายหลัง [น้อง] อนุคจจติ ไปตาม.

อป

อปเนติ นำปราศ อปคจจติ หลีกไป.

อปี หรือ ปี

อปีจจจ โกลักรักรั อปีกณณ โกลัหุ อปีธานัน เครื่องวางข้างบน [ฝาปิด] ปีหติ วางข้างบน [ปิด].

อภี

อภีปสนโน เลื่อมใสยิ่ง อภีภู ผู้เป็นใหญ่ อภีชฌา ความเพ่งเฉพาะ [โลภ] อภีกุกโม ความก้าวไปข้างหน้า.

อว หรือ โอ

อวสิโร มีหัวลง โอตรติ หยั่งลง.

อา

อาปุรติ เต็มทั่ว อาภาติ สว่างยิ่ง คจจติ ไป อาคจจติ มา เนติ นำไป อาเนติ นำมา.

อุ

อุคคจจติ ขึ้นไป อุปปโถ นอกทาง.

อุป

อุปจินาติ เข้าไปสั่งสม อุปคจจติ ไปใกล้ อุปาทียติ ถือนั่น.

ท

ทศคุณโร กลิ่นชั่ว ทุกกริ ทำยาก.

นิ

นิคจจติ เข้าถึง นิกุชฌติ งอเข้า นิขนติ ชุดลง นินทติ ตั้งลง ฝัง.

นิ

นิรนตรโย ไม่มีอันตราย นิกุกุฑมติ ฤดูออก.

ป

ปชานาติ รู้ทั่ว ปาเชติ ไปข้างหน้า ชับไป ปภาวติ เกิดมีก่อน ปคุฆรติ ไหลออก

ปฎิ

ปติภูจจาติ ตั้งจำเพาะ ปฎิวจัน คำตอบ ปฎิโสติ ทวนกระแส ปจจาคจจติ กลับมา.

ปรา

ชโย ความชนะ ปราชโย ความแพ้ ภโว ความเจริญ ปราภโว ความฉิบหาย.

ปริ

ปริณญา ความรอบรู้ ปริพุภมติ หมุนรอบ.

วิ

วิชานิติ รู้ แจ้ง วิวิโร มีอย่างต่าง ๆ วิเศษ

ส

สญจรติ เทียวไปพร้อม สญจวี มีผิวดี.

สุ

สุนกขตติ ฤกษ์ดี สุนตโต คนมีตางาม สุกริ ทำง่าย.

ในอุปสัคเหล่านี้ บางตัวนำหน้ากิริยาแล้ว ก็ชักให้กิริยามีเนื้อความต่างไปจากความเดิม เหมือนคำว่า สัรวติ ปิด มี วิ นำหน้าเป็น วิรติ มีเนื้อความวิปริตจากเดิม ประสงค์เอาความว่า "เปิด" ขมติ ย่อมอดทน มี นิ นำหน้า เป็น นิกุขมติ ประสงค์ความว่า "ย่อมออก" เป็นต้น.

นิบาต

นิบาต นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์ บ้าง บอก อาลปนนะ กาล ที่ปริเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความไต่ยินเล่าลือ ความปริกัป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น

นิบาตบอกอาลปนนะ

อคฺฆะ

เป็นคำสำหรับร้องเรียก ให้คนสูงกว่าตนตั้งใจฟังคำที่ผู้พูดประสงค์จะว่า เช่น คำทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า "สรวมชีพ" หรือ "ขอเดชะ" ซึ่งเป็นคำพูดเพื่อจะให้พระเจ้าแผ่นดิน ตั้งพระราชหฤทัยฟังคำที่จะพูดต่อไป. คำว่า "สรวมชีพ" และ "ขอเดชะ" ใช้ได้แต่ทูลพระเจ้าแผ่นดิน ใช้ทูลเจ้านายหรือกราบเรียนท่านเสนาบดีอื่นไม่ได้ แต่คำว่า "ยคฺฆะ" บ่าวใช้พูดกับนายก็ได้

อุ. "ยคฺฆะ เทว ชาเนยยาสิ. ขอเดชะ ข้าแต่เทวดา พระองค์ฟังทรงทราบ."

ภนฺเต, ภทฺนฺเต

๒ คำ นี้ เป็นคำสำหรับคฤหัสถ์เรียกบรรพชิต ด้วยเคารพ หรือบรรพชิตผู้อ่อนพรรษากว่า เรียกบรรพชิตผู้แก่กว่า

อุ. "กตมฺ ปน ภนฺเต คนฺธธฺร? ภันเต ก็ คันธธฺระ เป็นไฉน ?

ภทฺนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต [วจนฺ] ปจฺจสฺสสฺสุ. ภิกฺษุ ท. เหล่า นั้น ฟังตอบแล้ว [ซึ่งคำ] แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่า ภทฺนฺเต ดังนี้" ให้แปลว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ."

ภณเ

เป็นคำสำหรับคนสูงกว่า พูดกับคนผู้ที่อยู่ในบังคับตน เช่น พระเจ้าแผ่นดิน รับสั่งแก่ข้าราชการ

อุ. "ทุกกฺริ ภณเ พฺราหฺมณเณ กตฺ. ภณเ กรรมอันบุคคลทำได้ยาก อันพราหมณ์ ทำแล้ว" ให้ แปลว่า "พนาย."

อมฺโห

เป็นคำสำหรับเรียกชายด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ให้แปลว่า "แน่ะผู้เจริญ."

อุ. "อมฺโห กุมารเ เอส สาลิกโปตโก, ตํ คนฺธล. แน่ะกุมาร ท. ผู้เจริญ นั้น ลูกนกสาลิกา [เจ้า ท.] จงจับเอา ซึ่งมัน."

อาวุโส

เป็นคำสำหรับบรรพชิตที่มีพรรษามากกว่า เรียกบรรพชิตที่มีพรรษาน้อยกว่า และสำหรับบรรพชิตเรียกคฤหัสถ์.

อุ. "มา อาวุโส เอวํ อวจ. อาวุโส [ท่าน] อย่า ได้กล่าวแล้ว อย่างนั้น" ให้แปลว่า "แน่ะ

ท่านผู้มีอายุ."

เร, อเร

๒ คำ นี้ เป็นคำสำหรับร้องเรียกคนเลวทราม ตรงกับภาษาของเราว่า "เว้ย, โว้ย"
อุ. "อเร ชุชเช, แนะหญิงค่อม เว้ย. ตีฎจ เร. [เอง] จงหยุด โว้ย."

เห

เป็นคำสำหรับร้องเรียกคนเลว ตรงกับภาษาของเราว่า "เฮ้ย"

อุ. "เห มลลิกา กสุม่า เอวรูป - มกาสี. เฮ้ย แนะนางมัลลิกา เหตุไร [เจ้า] ได้ทำแล้ว ซึ่งกรรมมีอย่างนี้เป็นรูป."

เซ

เป็นคำสำหรับนายเรียกหญิงสาวใช้

อุ. "หนท เซ อิมิ ภณทั คณหาหิ. เอาเถิด แม่ [เจ้า] จงถื่อ ซึ่งภณทะ สิ่งนี้."

คำว่า "แม่" นั้น ไม่ตรงกับ เซ ที่เดียว เป็นแต่ยืมมาใช้ เพราะคำว่า "แม่" ใช้ได้ทั่วไปมาก เป็นต้นว่า มารดาบิดาเรียกธิดา บุตรธิดาเรียกมารดา นายเรียกสาวใช้เป็นคำอ่อนหวาน.

นิบาตบอกกาล

อถ	ครั้งนั้น	หิโยโย	วันวาน
ปาโต	เช้า	เสว	วันพรุ่ง
ทิวา	วัน	สมปติ	บัดเดี๋ยวนี้
สาย	เย็น	อายตี	ต่อไป
สุเว	ในวัน		

นิบาตบอกที่

อุทธิ	เบื้องบน	อโธ	เบื้องต่ำ
อุปริ	" "	เหมฐา	ภายใต้
อนตรา	ระหว่าง	โอร	ฝั่งใน
อนโต	ภายใน	ปาริ	ฝั่งนอก
ติโร	ภายนอก	หุริ	โลกอื่น
พหิ	" "	สมมุขา	ต่อหน้า
พหิทธา	" "	ปรมุขา	ลับหลัง
พาหิรา	" "	รโห	ที่ลับ

นิบาตบอกปริจเฉท

กิว	เพียงไร	ยาวตา	มีประมาณเพียงใด
ยาว	เพียงใด	ดาวตา	มีประมาณเพียงนั้น
ดาว	เพียงนั้น	กิตฺตาวตา	มีประมาณเท่าใด
ยาวเทว	เพียงใดนั้นเทียว	เอตฺตาวตา	มีประมาณเท่านั้น
ดาวเทว	เพียงนั้นนั้นเทียว	สมนฺตา	รอบคอบ โดยรอบ

นิบาตบอกอุปมาอุปไมย

วีย	ราวกะ	เสยฺยถา	ฉันใด
อิว	เพียงดั่ง	ตถา	ฉันนั้น
ยถา	ฉันใด	เอว	ฉันนั้น

นิบาตบอกประการ

เอว	ด้วยประการนั้น	กถิ	ด้วยประการไร
ตถา	" "		

นิบาตบอกปฏิเสธ

น	ไม่	เอว	นั้นเทียว
โน	"	วินา	เว้น
มา	อย่า	อลิ	พอ
ว	เทียว		

นิบาตบอกามไต่ยีนคำเล่าลือ

กิริ	ไต่ยีนว่า	สุท	ไต่ยีนว่า
------	-----------	-----	-----------

นิบาตบอกปริกัป

เจ	หากว่า	อล	ถ้าว่า
ยทิ	ผิวว่า	อปุเปว นาม	ชื่อแม่เฒน
สเจ	ถ้าว่า	ยนุณน	กระไรหนอ

นิบาตบอกความถาม

กี	หรือ, อะไร	นनु	มิใช่หรือ
กถ	อย่างไร	อุทาทุ	หรือว่า
กจจิ	แลหรือ	อาทุ	หรือว่า
นุ	หนอ	เสยยถี้ท	อย่างไรนี้

นิบาตบอกความรับ

อาม	เออ	อามนุตตา	เออ
-----	-----	----------	-----

นิบาตบอกความเตือน

อิงขม	เชิญเถิด	หนท	เอาเถิด
ตคขม	เอาเถิด		

นิบาตสำหรับผูกศัพท์และประโยคมีอ้ตละเป็นอเนก

จ	ด้วย, อนึ่ง, ก็, จจริงอยู่	ปน	ส่วนว่า, ก็
วา	หรือ, บ้าง	อปิ	แม่, บ้าง
หิ	ก็, จจริงอยู่, เพราะวว่า	อปิจ	เออก็
ตุ	ส่วนว่า, ก็	อลวา	อีกอย่างหนึ่ง

นิบาตสักวว่าเป็นเครื่องทำบทให้เต็ม

นุ	หนอ	โขอ	แล
สุ	ลี้	วต	หนอ
เว	เว้ย	หเว	เว้ย
โว	โว้ย		

นิบาตมีเนื้อความต่าง ๆ

อณฺทตฺตฺ	โดยแท้	อาวี	แจ้ง
อโถ	อนึ่ง	อุจฺจํ	สูง
อทธา	แน่แท้	อิติ	เพราะเหตุนั้น, ว่าดังนี้,
อวสฺสํ	"		ด้วยประการนี้, ชื่อ
อโห	โอ	กิญจาปี	แม่น้อยหนึ่ง
อารา	ไกล	กฺวจิ	บ้าง
นีจํ	ต่ำ	มิจฺฉา	ผิด
นฺน	แน่	มฺธา	เปล่า
นานา	ต่าง ๆ	มฺสา	เท็จ
ปจฺฉา	ภายหลัง	สกี	คราวเดียว
ปฏฺจาย	ตั้งก่อน	สตกฺขตฺตํ	ร้อยคราว
ปฏฺติ	จำเดิม	สทฺธิ	พร้อม, กับ
ปฺน	อีก	สณฺนิกํ	ค่อย ๆ
ปฺนปฺนํ	บ่อย ๆ	สยํ	เอง
ภฺยโย	ยิ่ง	สห	กับ
ภฺยโยโส	โดยยิ่ง	สามํ	เอง

ปัจจัย

ปัจจัยนั้น ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัติปัจจัย ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาบ้าง
อย่างนี้ :-

โต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัติ แปลว่า "ข้าง"

เป็นเครื่องหมายปัญจมีวิภัติ แปลว่า "แต่" เป็นต้น ดังนี้ :-

สพฺพโต	แต่-ทั้งปวง	ปุโรโต	ข้างหน้า
อณฺณโต	แต่-อื่น	ปัจฉโต	ข้างหลัง
อณฺณตรโต	แต่-อันใดอันหนึ่ง	ทกฺขิณโต	ข้างขวา
อิตรโต	แต่-นอกนี้	วามโต	ข้างซ้าย
เอกโต	ข้างเดียว	อุตฺตรโต	ข้างเหนือ
อุภโต	สองข้าง	อุธฺรโต	ข้างล่าง
ปรโต	ข้างอื่น	ยโต	แต่-ใด
ตโต	แต่-นั้น	อมฺโต	แต่-โน้น
เอโต อโต	แต่-นั้น	กตรโต	แต่-อะไร
อิโต	แต่-นี้	กุโต	แต่-ไหน
อปรโต	ข้างอื่นอีก		

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ตร ตถ ห ธ ธิ หี หึ หิณจัน ว เป็น เครื่องหมาย สุตตมีวิภัตติ
 แปลตาม สุตตมี ดังนี้:-

สพฺพตร	ใน-ทั้งปวง	อตถ	ใน-นี้
สพฺพตถ	" "	เอกตร	ใน-เดียว
สพฺพธิ	" "	เอกตถ	" "
อณฺณตร	ใน-อื่น	อุภยตร	ใน-สอง
อณฺณตถ	" "	อภยตถ	" "
ยตร	ใน-ใด	เอตถ	ใน-นี้
ยตถ	" "	อิธ	" "
ยหี	" "	อิห	" "
ยหึ	" "	กฺตร	ใน-ไหน
ตตร	ใน-นั้น	กตถ	" "
ตตถ	" "	กฺหี	" "
ตหี	" "	กฺหึ	" "
ตหึ	" "	กฺหิณจัน	" "
อตร	ใน-นี้	กฺว	" "

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ทา ทานิ รหิ ธุนา ทาจัน ชช ชชู เป็นเครื่องหมาย สุตตมีวิรัตติ ลง
ในกาล ดังนี้ :-

สพพทา	ในกาลทั้งปวง	เอตรหิ	ในกาลนี้, เดียวนี้
สทา	ในกาลทุกเมื่อ	กรหจิ	ในกาลไหน ๆ, บางครั้ง
เอกทา	ในกาลหนึ่ง, บางที	อรุณา	ในกาลนี้, เมื่อก็
ยทา	ในกาลใด, เมื่อใด	กุกาจัน	ในกาลไหน
ตทา	ในกาลนั้น, เมื่อนั้น	อชช	ในวันนี้
กทา	ในกาลไร, เมื่อไร	สชช	ในวันมียอยู่, วันนี้
กทาจิ	ในกาลไหน, บางคราว	ปรชช	ในวันอื่น
อิทานิ	ในกาลนี้, เดียวนี้	อปรชช	ในวันอื่นอีก.

ปัจจัยที่เป็นกิริยาภิตก์ ๕ ตัว คือ ตเว ตุ้ ตุน ตวา ตวาน กับทั้งปัจจัยที่อาเทศออกจาก
ตวา เป็น อพยยะ แจกด้วยวิรัตติไม่ได้

อุ. ดังนี้ :-

กาตเว	เพื่ออันทำ
กาตุ้	ความทำ, เพื่ออันทำ
กาตุน	ทำแล้ว
กตวา	"
กตวาน	"

จบอภยศัพท์ แต่เท่านี้.